

Høring – Utredning om inkorporering av FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) i norsk lov.

ISAAC Norge er en frivillig organisasjon som jobber for å sikre barn, unge og voksne med behov for Alternativ og Supplerende Kommunikasjon (ASK) likeverdige rettigheter som andre i det norske samfunnet.

Vi erkjenner at ASK-språklige er spesielt sårbare i forhold til utenforskap og diskriminering pga manglende talespråk og også for mange manglende talespråkforståelse. Mange har også andre store og sammensatte funksjonsnedsettelse som berører motorikk og kognisjon.

ISAAC Norge jobber for at hver enkelt skal få de beste forutsetninger for å leve et fullverdig liv ut fra sine forutsetninger gjennom å kunne delta i demokratiske prosesser, ha rett til å kunne gi uttrykk for meninger, ønsker og behov. Videre at de skal kunne delta i sosiale, faglige og kulturelle fellesskap, og kunne samtale og drøfte med andre i fellesskapet.

For at ASK-språklige skal kunne få sin rett er det behov for at det offentlige spiller på lag og legger til rette for likeverdighet i samfunnets felles strukturer. I denne sammenheng gjennom å inkorporere CRPD i norsk lov.

ISAAC Norge mener det er behov for noen justeringer/presiseringer i norsk lov for å synliggjøre ansvaret for å utføre pliktene som følger av CRPD. ISAAC Norge begrenser seg til det som angår ASK-språklige, personer med behov for ASK.

ISAAC Norge vil presisere 3 områder i vårt hørings svar.

- 1. ISAAC Norge støtter ekspertutvalgets flertall sin anbefaling om å inkorporere CRPD i menneskerettighetsloven. Dette mener vi i ISAAC Norge vil bidra til å sikre personer med funksjonsnedsettelse bedre rettsvern i Norge.**
- 2. SPRÅKLOVEN.**
 - Innlemme ASK i språkloven.
- 3. OPPLÆRINGSLOVEN.**
 - Flytte rettighetene til opplæring i og på ASK fra kapittel 11 om tilpasset opplæring til kapittel 3 Språk. (Grunnskoleopplæring.) Tilsvarende fra kapittel 11 til kapittel 6 for videregående opplæring og fra kapittel 19 til kapittel 3 eller kapittel 6 for voksenopplæring.
 - § 17 om krav til kompetanse for undervisningspersonell mangler kompetansekrav på ASK. Dette må presiseres.

ISAAC Norge mener at gjennom endring i språkloven og opplæringsloven vil flere av rettighetene som fremkommer av CRPD bli oppnåelige også for personer med behov for ASK.

ISAAC Norges begrunnelse for endringer:

1. Språkloven.

Art 2 i konvensjonen definerer språk slik:

«Språk omfatter talespråk og tegnspråk og andre former for ikke-verbal kommunikasjon».

ISAAC Norge tolker dette som at ASK i konvensjonen er definert innenfor andre former for ikke-verbal kommunikasjon. For å synliggjøre dette tar vi også med fra ART 2 definisjonen av kommunikasjon, i denne delen er ASK nevnt som en av flere måter å kommunisere på:

"Kommunikasjon" omfatter blant annet språk, teksting, punktskrift, taktil kommunikasjon, storskrift, tilgjengelige multimedia, så vel som skrift, lyd, lettlest språk, opplesning, alternative og supplerende kommunikasjonsformer, -midler og -formater, herunder tilgjengelig informasjons- og kommunikasjonsteknologi.»

Likestilling- og diskrimineringsombudets anbefalinger om norsk rett og praksis skriver i **«Inkorporering av CRPD»**:

Artikkel 24-utdanning/11.2 Tilrettelegging i skole og høyere utdanning/11.2.4 Gap mellom norsk rett og norsk praksis og artikkel 24 (side 139)

«I den nye opplæringsloven har tegnspråk fått plass i kapittelet om språkrettigheter, mens ASK står i kapittelet om rett til individuell tilrettelegging. Mens tegnspråk sidestilles med norsk i språkloven, er ikke ASK en del av språkloven. Dette kan føre til og være et uttrykk for at ASK ikke har den samme statusen som tegnspråk, og at det i praksis er svakere rettigheter for personer som kommuniserer med ASK. I 2021 anmodet Stortinget regjeringen om å komme med et forslag til Stortinget om hvordan retten til ASK kan innlemmes i språkloven. ASK benyttes enten som et alternativ eller supplement til talespråk, og for noen er ASK morsmål. ASK må derfor for mange anses som språk, for å sikre at eleven kan tilegne seg fagkunnskap og blir i stand til å gi uttrykk for egne synspunkter. Det kan derfor stilles spørsmål ved om rettighetene til ASK er svakere i norsk rett enn reglene som er gitt for tegnspråk, selv om tegnspråk og ASK er likestilt i CRPD artikkel 24.»

Artikkel 24- utdanning/ 11.2 Tilrettelegging i skole og høyere utdanning/ 11.2.5 Anbefalinger (s.139)

«For elever som har behov for alternative og supplerende kommunikasjonsformer (ASK), mener ombudet at regjeringen må ferdigstille Stortingets anmodningsvedtak 788 om status for symbolspråk, for å utrede om elever med ulike funksjonsnedsettelse sikres likeverdige utdanningsmuligheter.»

I NOU: 2023:13 På høy tid skriver utvalget dette om ASK og språkloven:

«Alternativ og supplerende kommunikasjon(ASK) må inkluderes i språkloven på lik linje med tegnspråk».

Dette vil også være i tråd med vedtak 788 vedtatt 08.april 2021 i Stortinget i forlengelse av vedtak om ny språklov.:

"Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med en sak om symbolspråk, der det foreslås hvordan retten til symbolspråk kan innlemmes i språkloven."

Å gi ASK plass i språkloven vil også bidra til et bedre vern for barn med funksjonsnedsettelse og deres rett til å kunne uttrykke seg i tråd med:

CRPD art 7. Barn med nedsatt funksjonsevne:

«Partene skal sikre at barn med nedsatt funksjonsevne har rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter i alle forhold som berører dem, og at deres synspunkter tillegges behørig vekt i samsvar med barnas alder og modenhet, på lik linje med andre barn, og at de har krav på hjelp tilpasset deres nedsatte funksjonsevne og alder for å kunne utøve denne rettigheten.»

For å kunne gi uttrykk for sine synspunkter er det nødvendig å ha et språk å kunne uttrykke seg/ kommunisere gjennom.

ISAAC Norge mener at denne lovendringen er nødvendig i forbindelse med inkorporering av CRPD i norsk lov.

Opplæringsloven

Likestilling- og diskrimineringsombudets anbefalinger om norsk rett og praksis skriver i «Inkorporering av CRPD»-: Artikkel 24-Utdanning/11.2 Tilrettelegging i skole og høyere utdanning/11.2.1 Konvensjonsforpliktelser s, 137:

«CRPD Artikkel 24 nr. 3 bokstav a og b fastsetter at konvensjonspartene også skal legge til rette for innlæring i alternative og supplerende kommunikasjonsformer (ASK) og tegnspråk.»

«ASK springer ut fra krav om tilgjengelighet som tolkes videre i CRPD enn i norsk lov. I følge kommentarutgaven til CRPD er det et større fokus på innlæring av språk og kommunikasjon som brukes av blinde, døve og døvblinde studenter.»

Når du er ASK-språklig er kommunikasjonsformene så spesielle at for å erstatte tale trenger ASK-språklige særskilte språkrettigheter i grunnskoleopplæringen.

ISAAC Norge mener at ASK språklige må få særskilt opplæring i sin språk- og kommunikasjonsform, og få dette regulert gjennom kap. 3 i opplæringslova, på lik linje med andre minoritetsspråk.

Videre mener ISAAC Norge at det er nødvendig med en endring/presisering i:

§ 17-1: Kommunen og fylkeskommunen skal sørge for rett og nødvendig kompetanse i skolen.

§ 17-4: Kommunen og fylkeskommunen skal sørge for at dei som er tilsett i lærarstillingar har relevant kompetanse i dei faga dei skal undervise i.

Kompetanseparagrafene i opplæringslova sikrer ikke ASK-språklige rett til kompetent lærer i ASK, eller en kompetent lærer for å tilpasse annen undervisning for ASK-språklige. Dette mener vi er med på å undergrave ASK-språkliges rett til reell deltagelse i skolen.

ISAAC Norge savner en styrking i loven for elever med særskilte behov for opplæring i språk og kommunikasjonsformer, og krav til kompetanse hos den som utøver opplæring i dette, herunder kompetanse i ASK for den som **skal gi undervisning i ASK** og/eller tilpasse andre undervisningsfag for ASK-bruker. **Det er nødvendig med språkutviklingskompetanse, digital og teknisk kompetanse i tillegg til ASK-kompetanse.** Disse elevene risikerer å nedprioriteres og ikke få dekket sine behov for språkutvikling.

I følge opplæringsloven skal opplæringspråk være norsk, samisk eller norsk tegnspråk. Vi ser at dette er hovedmål som velges på hver skole, men savner nok en presisering av at elever med særskilte språk og kommunikasjonsrettigheter skal ha sin undervisning og bruke sin språk/kommunikasjonsform i alle fag. Når vi i ISAAC Norge presiserer dette, er det fordi vi har fortellinger og erfaringer som tilsier at ASK-språklige ofte nedprioriteres og ikke blir møtt på kommunikasjonsform og tilrettelegging med ASK i skolen.

ISAAC Norge mener at ASK må defineres som språkfag på lik linje med språkfagene i opplæringslovens § 3. Dette vil likestille ASK med andre minoritets-språk i Norge og bidra til å minske diskriminering. Jfr CRPD art 2 diskriminering pga nedsatt funksjonsevne.

OPPSUMMERING

ISAAC Norge sier ja til inkorporering av CRPD i Norsk lov, og til at den legges til menneskerettighetsloven. ISAAC Norge ber om at ASK innlemmes i språkloven og at rettighetene til opplæring og kompetanse hos undervisningspersonale styrkes.

ISAAC Norge 2. juni 2024
For Rettighetsgruppa, ISAAC Norge

Aina Ask og Bente Johansen